

FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

Klavs Randsborgs The first Millennium in Europe... - en annan uppfattning
Weiler, Eva

Fornvännen 1994(89), s. 35-37

http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/1994_035

Ingår i: samla.raa.se

Debatt

Klavs Randsborgs *The first Millennium in Europe* ... – en annan uppfattning

Fornvännen 1993 innehöll en recension av Klavs Randsborgs bok *The first Millennium in Europe and the Mediterranean. An archaeological essay*, utgiven i Cambridge 1991. Jag har en helt annan uppfattning om den boken än recensenten Bente Magnus. Hon tycker inte om den och avrundar kritiken med frågan om inte tiden sprungit ifrån den här sortens framställningar.

Hon är ingalunda ensam om sin syn på hur man skall skriva arkeologi i dag. Men jag anser, att idén bakom en sådan här text aldrig får bli ointressant, för den handlar om hur det var att leva i Europa och Medelhavsområdet under första årtusendet med de omvälvande politiska och sociala förändringar som ägde rum då.

Vad är en essä? Bente Magnus inleder sin recension med den frågan. Randsborg har, menar hon, inte använt sig av essäens fria form och möjlighet till dialog med läsaren utan framfört en monolog, som liksom »smetter vekk mellom fingerne på en». Jag håller med om att bokens uppläggning inte heller motsvarar min idé om vad en essä egentligen är för något. Men formen bör t. ex. ge skribenten fria händer att inte belasta sin text med allt som andra också tänkt i ämnet i fråga. Dessutom var underrubriken nog inte med från början. Randsborg satte punkt fyra år innan texten kom ut i tryck, vilket skedde ungefär samtidigt som frågorna om Europasamarbete ventilerades mer än någonsin tidigare på dagstidningarnas förstasidor.

Den som förväntat sig en lättsam sak om tusen år i Europa blir lika besviken som Bente Magnus. Men, att som hon gör, påstå att Colin Renfrews tjugo år gamla *Before Civilization* tycks ha fungerat som förebild skriver jag helt på sarkasmernas digra konto – fast båda arbe-

tena har förstasidor mörkt omslag, åtta fotosidor i mitten och handlar bl. a. om centraliserings-tendenser förr. Bente Magnus känner naturligtvis till nummer 401 i BAR International Series, utgiven 1988 efter ett symposium i Bradford 1985 med titeln *First Millennium Papers. Western Europe in the First Millennium AD*. Där bidrar Randsborg med artikeln »Denmark and the Mediterranean in the first millennium A.D.: an archaeological approach». Det hade kanske varit klokare att behålla den undertiteln också i rubriken på boken.

Bente Magnus anlägger en närmast provinsiell syn på innehållet, när hon ondgör sig över att Norden nästan bara representeras av Danmark: »Når det endelig foreligger en oversikt skrevet av en skandinav er det nærmest skandaløst at Nordens forhistorie behandles på den samme overfladiske og arrogante måde.» Längre fram i texten blir hon oförsämd: »... hverken sosiologiske eller profesjonelle grunner kan ligge til grunn for at det meste av Norden er utelatt. Altså må det være språklig.» Vad hon i ilska glömmer av, är att Randsborg citerar ett 30-tal skandinaviska arkeologer i sin text och digra litteraturlista.

Nu är boken ingen översikt i vanlig mening, vare sig av Europa eller Nordeuropa under 1000 år. Den berör också utvecklingen i Nordafrika, Mindre Asien och Svarta havsområdet, dvs. romarrikets totala utbrednings- och influensområde kring Medelhavet och den islamisering som sedan följde. På s. 145 finns en karta över Indien och Sydostasien med grekiska och romerska fynd inprickade tillsammans med samtida inskriptioner på sanskrit. Författaren visar på så sätt, att det existerade något slags kontakter med en avlägsen, mycket livskraftig kultur med samma ex-

pansionsbehov som våra klassiska: den indiska.

Av kartorna i boken framgår mycket klart, att han sätter gränsen för sitt Europa strax under 58:e latituden. Norge är alltså inte med, inte heller nordligaste Storbritannien, Svalbard, Island, Grönland, Färöarna, Finland och Sverige norr om Vättern. Varför detta är arrogant, förstår jag inte, snarare konsekvent och tyvärr alldeles för vanligt. Muttra månede dock ryssarna, som ligger gömda bakom skalangivelsen längst upp till höger på många av kartorna i boken.

Jag anser, att Bente Magnus har missuppfattat boken. Hon har skrivit en recension utifrån sin syn på hur den politiska utvecklingen i Nordeuropa borde presenteras under årtusendet efter Kr. f. Jag anar också en akademisk dispyt bakom påståendet att hon säger sig sakna en övergripande teori hos Randsborg om övergången från stam till stat i Europa. Hon efterlyser t.ex. diskussionen kring tidig statsbildning i Danmark, som ju handlar om att Randsborg driver sin tes att detta inträffade under vikingatid på västra Jylland och andra den, att det i själva verket ägde rum på östra Själland under romersk järnålder.

Hans egna idéer kring bokens tillkomst beskrivs som ett försök att med en sociohistorisk grundsyn visa hur långt man kan komma med materiella data också från perioder som täcks väl av skriftliga källor. »Noen 'symbols in action' blir det derfor ikke rom for», suckar recensenten, som tydligt läst på Hodder bättre än Randsborg.

»Central to the book's approach», skriver han nämligen, »is my view of the material archaeological sources as testimony not only to techniques and economy but also to interpersonal relationships ranging from the exchange of products to the communication of norms and ideas. Behind their physical reality, it seems to me, breathe invisible forces ... desire for self-expression ... language, symbols ...» (Preface s. xv.) Han menar också, att hans bok skall ses som en produkt av hur en arkeolog tänkte i mitten av 1980-talet: »... then it will probably betray its origins as a product of the mid-eighties» (s. xvi).

Jag tycker precis som Bente Magnus, att

vissa av Randsborgs avsnitt om Sydsandinavien är väl tunna ibland. Men han satte punkt, där andra skulle ha fortsatt, sannolikt utan att någonsin komma till punkt. Jag tycker att Randsborg lyckats göra en fängslande framställning av sitt ämne och för dem som i likhet med mig inte läst klassisk arkeologi är boken en genväg in i det materialet. Naturligtvis är jag inte kapabel att bedöma sakinnehållet, bara sättet att presentera det med ofta överraskande kopplingar mellan skriftligt och arkeologiskt källmaterial.

I kapitel 3, »The physical setting», kopplas t.ex. klimatologiska studier ihop med skriftliga källor, som visar att folk klagade på vädret förr också. Likaså lyfter Randsborg fram den forskning, som avslöjat att erosionsproblemen i Medelhavsområdet antagligen inte alls berodde på klimatet utan på jordbruket, dvs. på människan själv. Det var antagligen samma orsaker bakom problemen med ständiga översvämningar längs de stora centraleuropeiska floderna under århundradena efter Kr. f. I kapitel 4, »Rural settlement», redogör han bl.a. för utgrävningar av provinsialromersk bebyggelse i Central- och (sitt) Nordvästeuropa på platser, där man funnit både romersk bosättning och samtida ursprungsbebyggelse för att använda ett modernt uttryck. Hur »barbarer» och romare egentligen uppfattade varandra är för övrigt ett ofta återkommande inslag i texten. I kapitel 8, »Archaeology and historiography» ges exempel på huvudstädernas inflytande på omgivande landsbygd både i Mindre Asien och i Italien och skillnaderna i stadens fortsatta utveckling i de båda f.d. kejsardömena mot slutet av årtusendet blir också belyst.

Med de här exemplen vill jag visa, att det finns många dagsaktuella frågor bakom texten i den här boken. Det var i varje fall mitt sätt att läsa den. Bente Magnus fastnade för helt andra saker. Att en bok kan ge två läsare så olika kickar, torde vara ett ganska gott betyg.

Slutligen en reflexion apropå översiktskartorna i kapitel 2, »The historical framework», och i kapitel 5, »Towns and other centres», och det självklara faktum, att romarriket också hade en sydgräns. Vad vet vi om förhållandena till »barbarerna» där nere? Det finns

klippmålningar med vagnsmotiv genom hela Sahara ner till Västafrika, som tyder på kontakter mellan nord- och västkusten långt före romarna och som dessa säkert inte försatt chansen att dra nytta av.

Afrikas historia söder om Sahara har precis börjat skrivas av afrikanerna själva. Tvärtemot Bente Magnus menar jag, att ett tema med travesteringen och arbetstiteln »Africa and

the Mediterranean» är något som tiden verkligen hunnit ikapp precis som – och där är vi nog helt ense – det faktum att vi måste sluta att dela Europa i höjd med Jönköping.

Eva Weiler

Riksantikvarieämbetet UV Väst

Box 10259

S-434 23 Kungsbacka

